

delme kíséri végig a könyv lapjait. Éppen ez a folytonos küzdelem jelzi, hogy maga Bányai is tudatában van annak a kettősségnek, amely a homo aestheticus és a homo ethicus konfliktusaként lepi meg bizonyos szituációkban a kritikust, gördít sokszor szinte áthidalhatatlannak tűnő akadályt munkája elé, olyan akadályt, amely csupán egy egyénien megvalósított szintézis révén győzhető le. A szó *fegyelmének* azok a darabjai vallanak a legbeszédesebben Bányai kritikusí képességeiről, amelyekben teljesnek láthatjuk ezt a szintézist.

»Bányai sok új jegyét ismeri fel a modern versnek. Ez az ő iskolázottsága. Ez iskolázottságot próbálja ki a modern magyar versen. Fordítva is lehet. E versből kiolvasni az új versgondolkozást. Amaz kicsit doktriner, emez némiképp földhözragadt módszer. A kettő közt lesz a megoldás, úgy vélem. De a megoldás nem szünteti meg annak történelmi tényértékét, hogy Bányai egyike az elsőknek, akik a magyar kritikát a modern versgondolkozásra szoktatták« — foglalja össze Bata Imre a könyv jelentőségét. (Tiszatáj, 1973. április.) És ha tudjuk, hogy alig évtizedes kutatómunkáját összegező fiatal kritikus tette asztalunkra a kötetet, akkor annak fő jelentőségét elsősorban a benne megnyíló perspektívákban találjuk meg.

Ezeket szem előtt tartva minden bizonynyal indokoltnak érezzük, hogy tanulmánykötetért Bányai János kiérdemelte a Kritikusok Díját, amelyet Domonkos Istvánnal osztott meg. A könyv tehát azok közé a kevesek közé tartozik, amelyek még idejekorán — aktualitásuk időszakában — lelkiismeretre riasztották a feledésre annyira hajlamos irodalmi közvéleményünket.

CSORDÁS MIHÁLY

SEMFÜHORDÓ

CSÉPE IMRE: *Határdomb.*

Életjel Könyvek 1. Szabadka, 1973.

1.

Egy éve már, hogy kegyelettel visszük a mezei vadvirágot Csépe Imre sírjára. Hamvai fölötti hallgatásban él a kérdés: azért állunk fejfája előtt, hogy emlékéit megmentsük a holt napi feledéstől, azért, mert a barátságunk a túlvilág felé is eltéphetetlenek a szálai, vagy azért, hogy adósságunkat lerójuk a mulasztottakért, a kihagyott megértő cselekedetekért, amelyre ő — irodalmunk körforgásában már-már mint magányos lélek — még életben várt? Tudjuk, hogy az idő nem egyformán őrzi azoknak emlékéit, akik kihullottak az Élet tenyeréből. Ma még nehezebben, mint tegnap és tegnapelőtt, mert siető az élet, megállni nem szabad, ezért vannak, akik még a feledtetés lépteit is siettetnék. De ezeknél az emlékezők száma nagyobb. Ragaszkodásukat ehhez a földhöz, ennek a földnek a művelőihez fűződő ragaszkodás erősítette meg olyan izmos gyökerekkel, amilyenekkel az ákácok kötötték itt meg a futóhomokot, hogy el ne hordja lábunk alól a szél.

A népdalkutatók tiszta szívvel, örömmel jegyeznek föl tájunk bármely szögletében egy-egy ismeretlen népdalt, népballadát; képzőművészetünk művelői a gazdagodás érzésének meleg hangján szólnak, ha kutatómunkájuk során egy őstehetségre, naív művészre bukkannak, aki az esetkezelésnek még a legelemibb követelményeit sem ismeri. Az irodalomban — tanítványaim tudják, ha nem is mondják ki — ritkán találkozunk ilyen példával, amelyre éppen a művésztelepek tanítottak bennünket, és ha találkozunk is, a visszhang nem olyan tartós, a segítség sem, mert felmerül a kérdés: mi a felfedezett őstehetség művében a maradandó? Mi az, aminek hitele van, s ezért megőrzésre méltó? Vagy csupán egy falusi »mesefa«, akit érdemes egyszer-kétszer meghallgatni, azután egy kicsit megértő mosollyal megvünk tovább?!

2.

Csépe Imre soha nem volt falusi »mesefa«, akinek kopott anekdoták, vagy mesterkéltségekkel adták kezébe a tollat. Indítása sokkal mélyebb gyökerű. A »Semfűhordó« költő a kubikosgödörből jött be az irodalomba. Első versében is ezt vallotta meg a legolcsóbb takarmány gyűjtésével. A küzdelmes élet legküzdelmesebb talaján vengődött végig. Egykori béréselete nagyon közel járt a koldustarisznyához, azokéhoz is, akik jzomszaksztó munkájukkal mélyen a felszín alatt éltek. Amit éltek és átéltek, attól álmukban sem tudtak megszabadulni soha, talán csak a titkos vágyakozásban, amelynek színei, hangjai között az elérhetetlennek vélt szabadság megfoghatatlan körvonalai lebegtek, mert azokat akkor megfogni nem, csak érezni: megnevezni lehetett.

Az őszönös költők az embertelenség, az ismeretlenség ilyen kegyetlen, reménytelennek tűnő mélységéből indulnak el: nehezebb, bizonytalanabb léptekkel, mint akármilyen kemény, de ismert barázdáik felé. Az első igaz szó csak a gyónásszerű vallomás lehet arról, hogy ott lenn, a nincstelenek világában milyen a mindennapi élet... Azoknak, akik a munkássorsból jöttek fel, sokszor keserű még a puha fehér kenyér is. Az előbbi utóze — ha humanista gesztusokkal enyhítjük is — megmarad az elhullajtott verejtékcseppekkel és a kitörő indulatszavakkal együtt. Csépe Imre költészetét, elbeszéléseit is ezek a »vadhajtasok« jellemzik, de olyan természetesen, emberien és sajátos lelkialkatából áradó hitelességgel, hogy a bácskai rögök, a puszták és a gerendás szobák nyirkos üzenetét kevesen mondták el az ifrói szívnek ilyen őszinte és csordulásig érzelmes rezdüléseivel... Ezért, amit kiadtak és ami még ma is kiadatlanul elhagyott földjében hever, a mi ripacsos tenyerű földtúró emberünk életének egyik ritkán látott arca, amely az ő lelkében fogamzott meg a kitűnő hallásából fel-felhangzó zeneiséggel. Költészetének közép-bácskai eredetisége épp a díszítőelemekkel teli csépei hang: ez az, ami egészen sajátos színretegezésű hangszer a mi irodalmunk mindegyre terebélyesebb zenekarában, amelyben (hiszen fültanúi vagyunk) az »elektronikus hangszerek« improvizációi olykor elnyomják ezt a dallamot, de — akár akarjuk, akár nem...! — még mindig ott zeng a Telecskai dombok felett, s költőnk még az alig hallható zörejekre is érzékeny füle ott fogta fel ezeket a hangokat. Költészetében a szavak már képekké formálódnak, a rímek érzelmes muzsikával telnek meg, s aki olyan keresvesen önmaga fedezé fel a maga számára a világot, féktelen örömben a díszítőjelzők százaival halmozza el mondandóját. Csengésük számára annyira változók, hogy ha refrénként újra meg újra visszahozza őket, ő mindig más érez bennük: lehunyja szemét és más hangokat hall belőlük kicsengeni: a föld hangját, a fák hangját, a szél hangját, mert ezekben sem érez monotonitást.

Csépe Imre teljes lényével a bácskai dallamok, a letörölhetetlen, megmásíthatatlan bácskai pejzsázs szenzibilis poétája volt. Ez prózájából is kiérződik, és ha sorait olvasva — akár egy pillanatra is — megállítja szemünket a szokatlan, olykor bizarr mondatfűzés, a soha nem hallott népi kifejezés, amelyeket az íráshoz nehezen szokott paraszti kéz vetett papírra,

csak akkor érezzük igazán, ha nem mondta volna el azt, ami benne élt, ma, így, szegényen is szegényebbek lennénk. Amit adott, amit elmondott, az a »tarisznyás emberek« befelé élt életének tükré, s ha ő nem örökíti meg az öregapók múlt századból vagy a még távolabbi múltból feltűnő őrizve mába hozott emlékeit, úgy eltűntek volna, mint azok a népdalok, népballadák, amelyeket nem jegyeztünk fel azoktól, akiknek ajkán még éltek, de most már soha vissza nem térnek.

3.

Az Életjel írói köre »ablaktörések« nélkül több mint másfél évtizede folyó munkájával újabb tanúbizonyságot tett arról, hogy az élő, a fiatal nemzedékek fellépésével gazdagodó irodalmunk népszerűsítése mellett a pódiumon és azon kívül is az emléktörzök élén áll. Ezt már az ÉLETJEL-MINIATÜRÖK sorozata is bebizonyította, most pedig az ÉLETJEL KÖNYVEK megindítása jelent erőteljesnek ígérkező lépést abban a törekvésben, amelyben eddig sem lehetett megtalálni a »kizárólagosság« jegyeit.

Nem véletlen, hogy a szárnyait most bontogató szabadkai könyvkiadó első köteteként Csépe Imre *Határdomb* című vallomásait jelentette meg. Ez a mű épp azt igazolja, hogy értékeink posztumusz írásait sem hagyjuk elenyészni. Nem, mert ezekben él tovább az a világkép is, amit a puszták írója magának megalkotott és azok elé állított, akik mindig benne éltek, és ma is — a traktorok korában is — benne élnek.

A három ciklusból álló könyv karcolatait, útirajzait olvasva, akár az *Elnémult mezőkön*, akár a *Távoli tájakon*, akár *A dűlőutak végén* járunk, prózájából mindig kicseng a mély lírai hang. Nem tud tőle szabadulni, inkább szárnyalásait követi, s annyira áthévíti minden sorát, hogy magára ölti környezetét, megtestesíti azt, olykor olyan lelkendező kitérüléssel, hogy maga is élvezi a szindús, bukolikus hangot. Zengő nyelve éppen ezért nem törik meg, akkor sem, ha hirtelen váltással dűr-hangokat üt meg, mert ennek a szövevényében is megtalálja — ha naív áttétellel is — az összhangot. Amikor a haladók pusztáról, vagy az elhagyott, elnémult mezőkről ír, feltűn benne a pátosz, a romok feletti tündődésekben az elégikus állagylás is, de az *Elnémult kémény* már nem siratóénekek, hanem a haladó idő mindent megváltoztató erejének reális felismerése. Bár népi humora sokszor az életigenlés kemény szavát véste belénk, más írásaiból viszont kicseng, hogy a halál rokona. Erről is oly természetesen hangon szól, mint a csöszökről, a kapásokról, vagy az *Elhagyott játékokról*, amelyek láttán — mint az ember a régi emlékei között — megleli elvett lépteit, melyek helyett, bármennyire is szeretnénk, új léptek nem következhetnek már.

LÉVAY ENDRE

MEGRENDÍTŐ TÁRGYILAGOSSÁG

BALOGH ISTVÁN: *Egyedül a napon*.
Közművelődési Közösség, Zenta, 1973.

Nemrég azt mondtam egyik írásomban: a költőt nem lehet úgy idézni, hogy végérvényesen tekintsük a-kármelyik érzését, mert minden

költői igazságon belül ott él egy életszülte igazság, amelyet nem lehet sem megtagadni, sem szebbé hazudni a költő álarcza alatt élő e-